

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Застулки Іллі-Олександра Юрійовича
на тему: **«Еколого-економічний розвиток територіальних громад:
параметральне забезпечення»**,
подане на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дослідження. Сучасний світ підтверджує посилення ролі простору в суспільному розвитку, оскільки він розглядається як біо-соціо-економічна система, що суттєво впливає на прийняття рішень щодо напрямів та інтенсивності його використання. Просторовий розвиток територій за своєю суттю є спробою суспільства впливати на просторовий розподіл людей, їх діяльність та ресурси. Сьогодні стале використання природних ресурсів, зокрема земельних, пов'язують із трьома головними напрямками: підвищення економічної ефективності використання, збереження їх продуктивності, а також розв'язання соціальних проблем відповідних територій.

Сьогодні система еколого-економічного та нормативно-правового регулювання просторового розвитку громад залишається недостатньо дієздатною. Лише за комплексного підходу до просторового планування можливе ефективне використання природних ресурсів в межах визначеної території, забезпечення якісного середовища проживання на ній, збереження місцевої культурної спадщини, узгодження індивідуальних інтересів та задоволення потреб громади.

Зважаючи на це, існує потреба у визначенні відповідного параметрального забезпечення соціально-економічного та екологічного розвитку територіальних громад, що дозволило б останнім об'єктивно оцінювати ступінь просторового розвитку, планувати використання територіального ресурсу від якого залежатиме рівень їх соціальної, економічної й екологічної складових просторового розвитку, а також здійснювати його моніторинг.

Тому питання просторового розвитку громад, здатного забезпечити еколого-економічну збалансованість системи територіального

землекористування, значною мірою залежатиме від ефективності впровадження планувальних підходів їх розвитку, а також відповідного параметрального забезпечення, що вказує на важливість порушеної проблеми та актуальність напряму досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати дисертації пов'язані з тематикою науково-дослідних робіт Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» й використані при виконанні таких тем: III-10-14(14) «Засади формування господарських систем на базі природно-ресурсних комплексів» (номер державної реєстрації 0113U005670) та III-10-14(15) «Організаційно-економічний механізм забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій» (номер державної реєстрації 0113U007882), що підтверджено витягом із протоколу № 7 від 29 липня 2022 р. засідання відділу проблем економіки земельних і лісових ресурсів (довідка № 05-11/196 від 19.09.2022 р.).

Результати дисертації увійшли до тематики науково-дослідної роботи «38.00.01.02.Ф Теоретико-методологічні засади удосконалення системи землеустрою територій об'єднаних територіальних громад» (номер державної реєстрації 0121U108433), що виконувалася в Інституті землекористування Національної академії аграрних наук України (довідка № 56 від 15.09.2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації. Результати аналізу дисертації дозволяють констатувати, що викладені у роботі наукові положення, висновки та рекомендації є в достатній мірі аргументованими та обґрунтованими, поставлену мету досягнуто, завдання виконано у повній мірі. Обґрунтованість наукових положень дисертації підтверджується використанням загальнонаукових, теоретичних та спеціальних методів дослідження.

У роботі повно і ґрунтовно розкрито зміст трьох розділів відповідно до теми і сформульовано висновки, що логічно випливають зі змісту проведеного

дослідження, яке засвідчує, що автору вдалося досягнути мети і вирішити всі поставлені завдання.

У першому розділі дисертації *«Визначення сучасних тенденцій розвитку територіальних громад в Україні»* дисертантом обґрунтовано доцільність реформи децентралізації влади в Україні у рамках розвитку інклюзивної економіки, яка забезпечує синергію спільного процвітання регіонів (громад), держави (с. 33–47). Така інклюзивність, на думку автора, передусім передбачає можливість доступу жителям громади як до результатів економічної діяльності, так і до ресурсів (передусім земельних), необхідних для її ведення. В свою чергу, перехід до інклюзивної моделі сільського розвитку як складової сталого розвитку передбачає не лише підвищення ролі індивідуума в отриманні результатів економічного зростання, але і посилення його відповідальності як суб'єкта господарювання, який має знання, компетенції, потенціал та відповідальність перед іншими членами громади.

Також досліджено роль управлінських процесів, що ґрунтуються на інституціональному підході у досягненні екологічно безпечного та високоефективного землекористування територіальних громад (с. 48–67), де автором зазначається, що в умовах децентралізації влади особливого значення набуває інститут місцевого самоврядування, позаяк на нього покладена відповідальність за планування розвитку територій територіальних громад. З огляду на вищезазначене, розширення впливу органів місцевого самоврядування на розвиток територій територіальних громад можливе при запровадженні документації із землеустрою. Це дозволить, на думку здобувача, громадам посилити власну роль у екологізації землекористування, охорони земель, створенні екологічно збалансованих ландшафтів, формуванні раціональної системи землеволодіння й землекористування й наукового обґрунтування перерозподілу земель.

Важливим результатом досліджень є обґрунтування використання просторового підходу в управлінні розвитком територій територіальних громад (с. 67–81), де запропоноване авторське бачення організаційно-інституційної

моделі забезпечення територіально-просторового планування землекористування в контексті екологічної безпеки в межах території територіальної громади (рис. 1.5, с. 79).

У другому розділі дисертації *«Методи еколого-економічної оцінки ефективності функціонування територіальних громад в Україні»* досліджено аспекти інституціоналізації раціонального використання та охорони земельних, природних та інших ресурсів громади (с. 85–101), де основний акцент зроблено на розробленні програми раціонального використання та охорони земельних, природних та інших ресурсів громади, яка необхідна спільнотам передусім як інструмент фінансування заходів з ідентифікації, інвентаризації, оцінки та використання ресурсів громади. Зокрема, програмою передбачаються заходи щодо ідентифікації, опису, аналізу, класифікації, оцінки та, за потреби, реєстрації надр, або корисних копалин, наземних водних об'єктів, лісових ресурсів та біорізноманіття.

Поряд з тим, автором визначено соціально-економічні параметри функцій території територіальних громад у контексті просторового планування (с. 102–116), а саме: встановлення меж громади, концентрація сільсько-господарських земель у землекористувачів, залученість жителів у процес виробництва сільськогосподарської продукції, інвестиції в розвиток технічної інфраструктури, інвестиції в розвиток соціальної інфраструктури, просторова доступність товарів та послуг, внутрішні та зовнішні логістичні ланцюги громади, демографічна ситуація громади, обсяг бюджету громади та його залежність від субвенцій/дотацій. Саме за цими параметрами проведена оцінка соціально-економічних функцій Чинадіївської селищної територіальної громади Мукачівського району Закарпатської області (табл. 2.1, с. 116). Важливим результатом роботи є визначення екологічних параметрів функцій території територіальних громад у контексті просторового планування формування сприятливого (якісного) навколишнього середовища (с. 116–131), за якими була проведена оцінка екологічних функцій території Чинадіївської селищної територіальної громади (табл. 2.4–2.6, рис. 2.2–2.3).

У третьому розділі дисертації *«Параметризація інноваційного еколого-економічного розвитку територіальних громад в Україні»* здобувачем запропоновано наукові підходи до використання самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення приватної власності, які апробовані на території Чинадіївської селищної територіальної громади на Закарпатті й Вінницької міської територіальної громади (с. 135–149). Прикладна спрямованість ведення досліджень пов'язаних із самосійними лісами відбувалася шляхом класифікації супутникових знімків Sentinel-2. За результатами досліджень було обґрунтовано збереження самосійних лісів Вінницької міської територіальної громади, а також пріоритетність збереження сільськогосподарських угідь й недопущення їх самозалісення для Чинадіївської селищної територіальної громади.

За результатами проведених досліджень обґрунтовано нормативи щодо лісистості територій громад у розрізі природних зон України (табл. 3.9, с. 158), розраховано коефіцієнт екологічної стабільності території умовної середньостатистичної територіальної громади, лісистість території якої відповідає нормативній у Карпатській гірській області (табл. 3.11, с. 164), а також визначено норматив параметра лісистості території громади, який вказує на нераціональність подальшого (само)залісення території територіальної громади (табл. 3.14, с. 168). Погоджуємося із думкою автора, що дані нормативи вказують лише на рівень лісистості території, при якому доцільно уникати подальшого самозалісення території громади, адже позитивний вплив на її екологічну стабільність внаслідок такого процесу буде не значним, а потенційні соціально-економічні збитки можуть значно переважати незначний екологічний ефект.

Важливою частиною дослідження стало питання економічного обґрунтування доцільності обмеження процесу залісення території громади, в тому числі природного, шляхом визначення розмірів відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва в розрізі природно-сільськогосподарських районів у Закарпатській області (табл. 3.17, с. 178), розмірів недоотриманих

доходів власниками землі, землекористувачами та найманими працівниками, зайнятими в сільському господарстві для умовної середньостатистичної територіальної громади в Закарпатській області (табл. 3.19, с. 184), а також розмірів недоотриманих доходів місцевого бюджету умовної середньостатистичної територіальної громади в Закарпатській області (табл. 3.19, с. 186).

Анотація дисертації у достатньому обсязі висвітлює основні положення і висновки, що містяться у дисертації, відображає її структуру та логіку викладення матеріалу.

Достовірність результатів і новизна досліджень. Достовірність результатів підтверджується використанням офіційних статистичних даних, наданих Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру, Державною службою статистики України, органами виконавчої влади, а також картографічних матеріалів та даних супутникового моніторингу Програми ЄС Copernicus.

Результати дисертації містять наукову новизну, яка полягає у подальшому розвитку теоретичних, методичних та практичних положень, що визначають параметральне забезпечення еколого-економічного розвитку територіальних громад.

Автор вперше пропонує поняття параметрального забезпечення еколого-економічного розвитку територіальних громад, яке полягає у визначенні кількісних та якісних параметрів функціонування еколого-економічної системи, що забезпечують оптимальні співвідношення та гармонійний розвиток усіх еколого-економічних складових процесу просторового розвитку територіальної громади. Також вперше обґрунтовано нормативи лісистості, при досягненні яких на території громади варто уникати самозалісення сільськогосподарських земель. Це дало змогу дійти висновку, що подальше зростання лісистості території громади не має значного впливу на підвищення рівня екологічної стабільності території, проте вилучення залісених сільськогосподарських земель

призводить до втрат та збитків як землевласників і землекористувачів, так і бюджету територіальної громади.

Дисертантом удосконалено визначення поняття «землепорядного регламенту» як елемента параметрального забезпечення, що розглядається через сукупність обов'язкових вимог щодо використання та охорони земель, які встановлюються на підставі документації із землеустрою у межах відповідної зони функціонального призначення території, категорії земель і визначають дозволені види використання, граничні розміри, а також обмеження у землекористуванні.

Здобувачем також удосконалено організаційно-інституційну модель просторового (територіального) планування землекористування територіальної громади, яка логічно поєднує в собі програму використання і охорони земельних та інших природних ресурсів з комплексним планом просторового розвитку територіальної громади.

В дисертації набула подальшого розвитку сутнісно-змістовна основа поняття «інклюзивного розвитку територіальних громад», що передбачає доступ жителів громади до ресурсів необхідних для ведення економічної діяльності, в тому числі земельних, а також справедливий розподіл отриманих матеріальних благ.

Окрім цього, автором розвинута концептуальна модель комплексної параметризації оцінки реалізації функцій території територіальними громадами, що враховує економічну, екологічну та соціальну складові їх просторового розвитку та дозволяє проводити моніторинг планувальних рішень запропонованих у документації із землеустрою. Також науково обґрунтовано доцільність планування заходів із заліснення деградованих та малопродуктивних земель, з метою уникнення самозаліснення сільськогосподарських земель.

Повнота викладення основних наукових результатів в опублікованих працях. Наукові праці представлені в дисертації відображають повноту і новизну наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у роботі. Основні положення дисертації викладено в 12 наукових працях, з яких

стаття у науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 6 статей у наукових фахових виданнях України, стаття в іншому науковому виданні, 4 тези наукових доповідей.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. У дисертації вказані посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел та визначено особистий внесок здобувача в опублікованих у співавторстві наукових працях. Загалом автором дотримано академічної доброчесності та норм законодавства про авторське право.

Наукове та практичне значення результатів дослідження. Одержані автором наукові результати щодо соціально-економічних та екологічних параметрів функцій території, знайшли своє практичне застосування в діяльності Інституту землекористування НААН (довідка № 56 від 15.09.2022 р.).

Запропоновані цілі сільського розвитку у різних сферах суспільного життя у рамках розвитку інклюзивної економіки використано в діяльності Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» (довідка № 05-11/196 від 19.09.2022 р.).

Практична цінність досліджень визначається тим, що запропонована здобувачем методика визначення параметрів функцій території апробована на території Чинадіївської селищної територіальної громади Мукачівського району Закарпатської області (довідка № 02-15/904 від 15.09.2022 р.).

Запропоновану в дисертаційному дослідженні організаційно-інституційну модель забезпечення територіально-просторового планування землекористування використано у Відокремленому структурному підрозділі «Мукачівський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України» при виконанні практичних робіт із дисципліни «Землепорядне проектування» (акт № 371/1/09/С від 09.09.2022 р.).

Дискусійні положення та зауваження по роботі. Позитивно оцінюючи достатньо високий науковий рівень підготовки дисертації, необхідно звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні положення представленого дослідження:

1. У підрозділі 1.2 (с. 55) автор стверджує, що діюча наразі в Україні система державного й муніципального управління не спрямована на виконання вимог сталого (збалансованого) розвитку землекористування. Але у тексті роботи детально не обґрунтовує на основі чого ним зроблено такий висновок.

2. Не до кінця зрозумілою є авторська позиція щодо розширення наявного переліку об'єктів Державного земельного кадастру «сільськогосподарським землекористуванням» (с. 56).

3. У підрозділі 1.3 (с. 77) автор зазначає, що у змістовній складовій комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади обмаль уваги приділено територіально-просторовому розвитку землекористування, а саме екологічній складовій щодо раціональності землекористування, капіталізації з урахуванням придатності земель і цінності природних ресурсів, формуванні інвестиційної привабливості землекористування. Не можемо до кінця погодитися з цим твердженням, адже розробка комплексного плану передбачає формування карт (схем) запланованих заходів щодо раціонального використання та охорони земель, а також перспективного використання земель, на яких визначаються заплановані землевпорядні заходи як з охорони земель, так і залучення інвестицій через продаж права оренди на земельних торгах.

4. Потребує додаткового обґрунтування позиція здобувача щодо неможливості застосування критеріїв «формування спроможних територіальних громад» для здійснення комплексної оцінки громад, що включає оцінку їх екологічного, економічного та соціального стану (с. 107).

5. На нашу думку, застосування методики визначення коефіцієнта екологічної стабільності території потребує додаткового авторського обґрунтування, а саме, чим обґрунтовується суттєва різниця в коефіцієнтах екологічної стабільності між ріллею $K_i = 0,11$ та городами $K_i = 0,5$, нижчі індексні показники екологічної стабільності фруктових садів, чагарників, парків та скверів від городів, а також їх рівність між землями оздоровчого використання та городами $K_i = 0,5$ (табл. 2.5, с. 127–128).

Поряд з тим, наведені зауваження мають окремий характер, тому не знижують достатньо високий науковий рівень дисертації і не виливають на її загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок. Дисертація Застулки Іллі-Олександра Юрійовича на тему: «Еколого-економічний розвиток територіальних громад: параметральне забезпечення» за своїм науковим рівнем та практичною цінністю, новизною, дотриманням академічної доброчесності, достовірністю результатів, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:
професор кафедри кадастру територій
Національного університету
«Львівська політехніка»,
доктор економічних наук,
професор

Роман КУРИЛЬЦІВ

Підпис Романа КУРИЛЬЦІВА засвідчую

Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»
кандидат технічних наук, доцент

Роман БРИЛИНСЬКИЙ

16 березня 2023 року